

JERNVERKSMUSEUM

Overordnet innsamlingsplan

Det er museets første overordnet innsamlingsplan. Den ble vedtatt i styremøte 1. februar 2017. Det vil i tillegg også kunne være aktuelt å lage mer detaljerte innsamlingsplaner innen for enkelte tema slik som for eksempel ovnsamling, arbeiderbolig eller fagbibliotek.

Formålet er at denne planen skal være til hjelp ved vurdering av hva en skal forsøke å skaffe til museet, og hva en bør takke nei til.

Innsamlingen kan skje i form av innkjøp, gaver og deponering.

Det kan i tillegg være aktuelt å dokumentere gjenstander og annet materiale selv om det ikke fysisk skal inngå i museets samlinger. I tillegg er det et mål å samle kunnskap om prosesser og annet.

Museet har meget begrenset økonomi til innkjøp, og det er faktisk begrenset med magasinkapasitet. Derfor er det viktig å prioritere de riktige gjenstandene.

Det er relevant at innsamlingsplanen harmonerer med formålsparagrafen i museets vedtekter

Paragraf 1 Formål og virksomhet

Stiftelsen Næs Jernverksmuseum har som hovedformål gjennom formidling og forskning

- (i) å levendegjøre Næs Jernverks virksomhet og utvikling gjennom tidene,*
- (ii) samt arbeide på samme måte innenfor den samlede norske jernverkshistorie.*

Dette skal skje bl.a. gjennom:

- 1. Å erverve, samle, bevare og gjøre tilgjengelig bygninger og gjenstander og annet materiale av enhver art tilknyttet Næs Jernverk samt norsk jernverkshistorie i sin alminnelighet.*
- 2. Å sikre forsvarlig oppbevaring, konservering og dokumentasjon av museets bygninger og samlinger.*
- 3. Å samarbeide med andre museer, virksomheter, institusjoner og foreninger om utstillinger og formidling.*
- 4. Å utgi publikasjoner.*
- 5. Å arbeide i overensstemmelse med International Council of Museum's museumsetiske regler.*

Generelt: Det generelle målet er dermed å skaffe gjenstander og annet materiale av enhver art tilknyttet Næs Jernverk samt norsk jernverkshistorie i sin alminnelighet.

Gjenstander: Det kan være produksjonsutstyr og produkter fra jernverkene.

Annet materiale: Det kan være dokumenter, bilder og lignende.

I tillegg er det relevant å samle inn kunnskap om det praktiske, økonomiske og sosiale forhold.

Periode: De norske jernverkene med trekullbaserte masovner fra ca 1625 til 1909.

Perioden med rennverk fra ca 1530 og frem til 1625 er også meget ettertraktet.

Vi skal også ta med stålproduksjonen på Nes Verk frem til og med 1959.

Periodene før og etter dette er ikke like relevant.

Produksjonskjeden: For uten selve foredlingen og produksjonen som foregikk på jernverkene, er det ønskelig å synliggjøre andre deler av produksjonskjeden. Spesielt gjelder dette de nødvendige forutsetningene: produksjon og transport av trekull, utvinning og transport av malm, design og tilvirking av modeller, samt markedsføring og salg.

Hva andre siden har produsert fra halvfabrikata som stangjern osv er ikke irrelevant, men har klart lavere prioritet.

Geografi: Selv om Næs Jernverksmuseum har et ansvar for norsk jernverkhistorie i sin alminnelighet, er det naturlig å prioritere gjenstander med tilknytning til Næs og lokale jernverk høyere enn fra mer fjerntliggende verk.

Likevel er det et mål å sørge for at alle Norske jernverk blir representert med en eller flere gjenstander i samlingen.

Utstilling kontra magasin: Vi skal være meget kritisk til hva vi stiller ut. Mange gjenstander kan likevel være verdifulle i museets samlinger, selv om de trolig kun vil bli oppbevart i museets magasin.

Sjelden kontra vanlig: Det er selvfølgelig interessant med sjeldne gjenstander, men kanskje vel så viktig at museet har de vanlige og mest representative gjenstandene.

Produktspekter: Det er ønskelig å ha et bredt spekter av produkter som jernverkene leverte.

Teknologisk utvikling: Det er ønskelig med gjenstander som viser en teknologisk utvikling i produksjonsprosessen eller produktutviklingen.

Stilhistorisk utvikling: Vi ønsker produkter i samlingen som viser forskjellige stilperioder.

Varianter: Det kan være interessant å vise flere varianter av samme produkt. En skal likevel være litt tilbakeholden, da det kan bidra til meget voluminøse samlinger. *Derimot vil det som regel alltid være ønskelig å dokumentere de forskjellige variantene.*

Langsiktig perspektiv: Vi vil til stadighet bli tilbudt gjenstander for salg eller som gaver. Allerede har museet ganske store samlinger. Vi må være kritisk til hva vi legger til i samlingene hvert år. Det er veldig viktig selv om det er gaver og vi nå har usedvanlig store og romslige magasin.

Avhending av objekter fra museets samling:

I utgangspunktet skal ikke museet avhende objekter fra sin samling. Av og til er det riktig likevel. Det kan være flere forskjellige grunner til dette:

- Gjenstanden kan være fullstendig irrelevant for museet.
- Kanskje museet har flere tilsvarende gjenstander?
- Kan hende at det er mulig å bytte dem mot mer relevante gjenstander

Noen av de mindre viktige gjenstandene er ikke registrert i databasen. Da er det trolig enklere å avhende gjenstandene. Om gjenstandene er registrert, bør en måtte begrunne hvorfor gjenstanden tas ut av museets samling.

Museet kan både kaste og bytte bort gjenstander fra samlingen sin, men bør ikke selge gjenstander.

I tillegg bør vi undersøke at denne delen av vår innsamlingsplan er i overensstemmelse med ICOMOS sine retningslinjer.

Beslektede tema:

Geologi: Det er åpenbart at museet må vise jernmalm (magnetitt), men det er ikke sikkert at vi skal bygge opp en stor geologisamling.

Jernstøperiene: Disse opererte til dels parallelt og i konkurranse med jernverkene med nærmest identiske produkter. Dette bør vi vise med noen få og illustrative eksempler. *Museet har allerede skaffet seg veldig mange ovner og annet fra jernstøperiene, og det bør derfor være helt spesielle årsaker at museet skal ta imot flere slike gjenstander som knapt har noen direkte relasjon til jernverkene.*

Kort om støperier: Jernverk produserer jern fra jernholdig malm, mens et jernstøperi omformer jern ved å smelte og støpe. De første jernstøperiene hadde kupolovner som var drevet med koks. Det ser ut til at Froland Jernverk fikk Norges første kupolovn i 1806. Henrik Meldal etablerte det første sivile jernstøperiet i Danmark i 1811. På Næs hadde de kupolovn i 1812. Cathrineholms jernstøperi ved Halden ble etablert i 1827, og er trolig landets første frittstående og selvstendige jernstøperi i Norge. På 1840-tallet skyter denne industrien fart og tar etter hvert i bruk dampmaskiner for å drive luftinnblåsingen. Etter hvert ble det veldig mange jernstøperier og noen av dem holder det gående enda. De har levert et meget stort spekter av produkter.

Hva gjøres ved andre museer? Spesielt Eidsfoss museum arbeider seriøst med dette fagfeltet. De har følgende formål: *Stiftelsen Eidsfoss Industrihistoriske Samlinger har som formål å samle og forvalte gjenstander fra Eidsfoss jernverkshistorie, og å formidle det historiske Eidsfoss.* De har en ganske stor utstilling av støpejernsprodukter, som hovedsakelig er produsert ved Eidsfoss. En vesentlig andel av disse produktene representerer støperiperioden etter at jernverket var nedlagt. Museet har også andre beslektede utstillinger.

En kan slå fast noen forhold:

- Det er høyst relevant for Næs Jernverksmuseum å samle, forske og formidle **deler** av støperihistorien.
- Den samlede historien og produktspekteret til landets jernstøperier er meget omfattende.
- Næs sitt hovedformål er knyttet til Næs Jernverk og Norsk jernverkshistorie.
- Jernverksmuseet har begrenset kapasitet; økonomisk, forskningsmessig og magasin.
- Museet bør derfor å ha meget bevisst og restriktiv innsamlingsplan for jernstøperiene.
- Vi bør forsøke å sette opp tydelige mål for hva vi ønsker å samle fra støperiperioden, og hva vi eventuelt ikke vil ha i samlingen.

Hva bør vi forsøke å skaffe:

- **må** ha gode eksempler på produkter fra **alle** lokale jernstøperi.
- bør forsøke å skaffe produkter fra de fleste norske jernstøperier.
- Sentrale deler av produksjonsutstyret; eks kupolovn, dampmaskin med blåsebelg
- Produkter som er identiske fra både jernverk og jernstøperi
- Spesielt vakre og teknisk krevende gjenstander av støpt jern; *eks jernsmykker fra 1. verdenskrig*

Dokumentasjon, illustrasjon og litteratur:

- **må** ha **full oversikt** over alle norske jernstøperier, samt kanskje også svenske, danske, tyske og ..
- Ønskelig med **kort historikk** om hvert av disse støperiene.
- bør takke ja til alle **produktkataloger** og **reklameplakater** vi kan finne om Norske jernstøperier.
- bør skaffe alle **bøker** som omtale gamle jernverk, jernstøperier og annen støpejernskunst.
- bør skaffe bøker som omtaler **ildstedenes historie**.
- **Bilder** som viser produksjonen

Hva bør vi takke nei til:

- Generelle produkter av jern produsert ved mekaniske virksomheter;
- Mange store gjenstander fra samme støperi. Trolig bør vi begrense oss til ett eller 2 eksempler fra hvert enkelt støperi.